

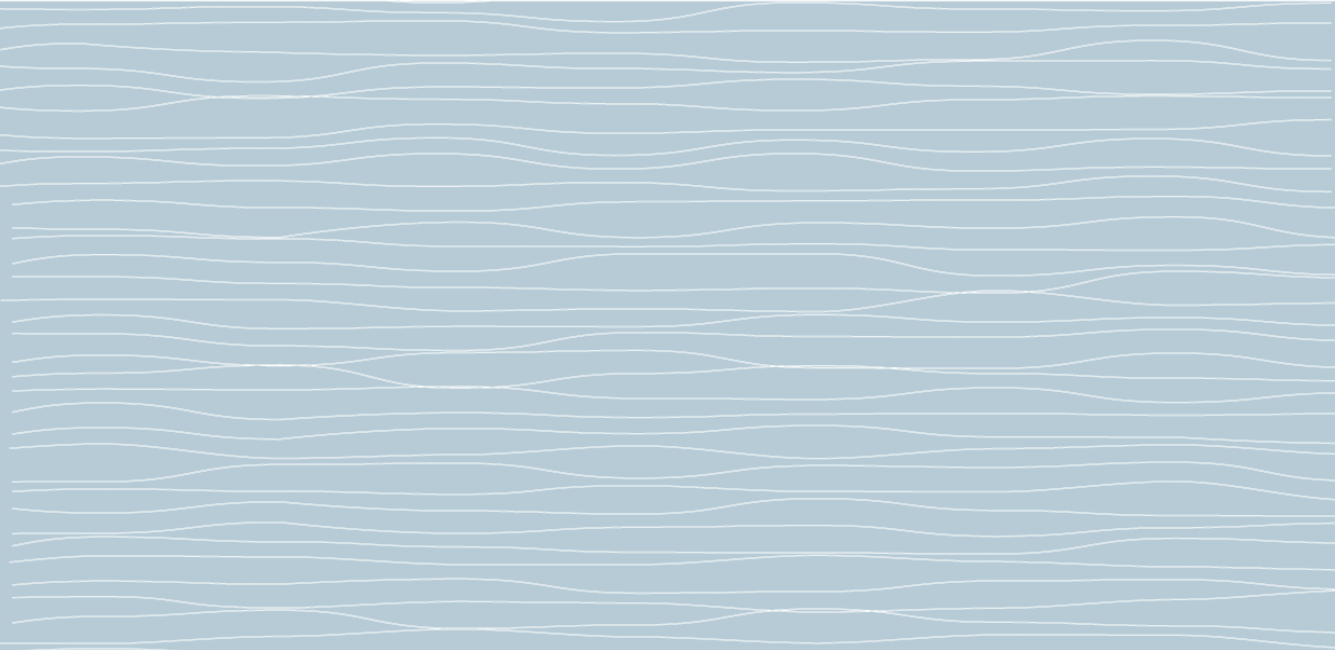
FORSKNINGSMILJÖN PÅ IUI FÖR 40 ÅR SEDAN UR ETT DOKTORANDPERSPEKTIV

LARS LUNDBERG

SÄRTRYCK ur Magnus Henrekson, red. (2009), *IFN/IUI 1939–2009*.

Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling.

Stockholm: Ekerlids.

FORSKNINGSMILJÖN PÅ IUI FÖR 40 ÅR SEDAN UR ETT DOKTORANDPERSPEKTIV

LARS LUNDBERG

Följande anteckningar utgör ett försök att beskriva hur forskningsmiljön på Industriens Utredningsinstitut kunde upplevas av en ung forskare för snart 40 år sedan.

När jag började min anställning vid dåvarande IUI, på våren 1969, efter min licentiatexamen i Uppsala, hade jag redan haft kontakt med institutet under ett par år. IUI var svensk partner i ett stort internationellt forskningsprojekt om långsiktig ekonomisk tillväxt i de avancerade industriländerna, som finansierades av Ford Foundation och leddes av professorerna Simon Kuznets (Harvard) och Moses Abramowitz (Stanford). Den svenska delen leddes av dåvarande IUI-chefen Ragnar ”Naja” Bentzel. Han tog projektet med sig när han lämnade institutet för att efterträda Tord Palander på nationalekonomiprofessuren i Uppsala. Jag skrev min licentiatavhandling, en studie av kapitalbildningens roll för svensk ekonomisk tillväxt, inom ramen för detta projekt. Den forskargrupp som var knuten till projektet bestod, förutom Naja, av Villy Bergström, Per Silenstam och mig själv på nationalekonomiska institutionen i Uppsala, samt Lennart Ohlsson och Yngve Åberg på IUI.

Kontakterna – i samband med seminarier och annat – med IUI hade givit mig ett positivt intryck av forskningsmiljön vid institutet. Majoriteten av forskarstaben var yngre akademiker som skrev på en avhandling; utöver chefen Lars Nabseth var bara ett fåtal disputerade. Betoningen på empiriskt inriktad forskning tilltalade mig – forskningen i Uppsala höll utan tvivel hög internationell standard, men intresset för empiriska frågor var svagt eller obefintligt. Mitt intryck var att IUI inom sitt huvudområde – industriell ekonomi med empirisk inriktning – var ledande i Sverige vid denna tid. Möjligheten för mig att kunna ägna hela min tid åt forskning i stimulerande miljö var klart attraktiv.

Jag behövde därför inte lång betänketid när Lars Nabseth erbjöd mig att ingå i institutets forskarstab. På den tiden tog institutets styrelse beslut om enskilda forskningsprojekt. Såvitt jag förstått ville styrelsen vid denna tid inrikta en större del av institutets forskning mot området internationell ekonomi, och i synnerhet mot studier som behandlade frågor som hade att göra med ekonomisk integration och internationella direktinvesteringar. Dessa frågor hade blivit alltmer centrala i den ekonomisk-politiska debatten.

När jag kom till institutet blev jag därför erbjuden att välja mellan tre projekt: det s.k. Nordek, effekter av svenska företags utlandsinvesteringar och europeisk ekonomisk integration ur ett svenskt perspektiv. Det första projektet anknöt till ett nyligen framlagt förslag angående bildandet av en ekonomisk union med deltagande av samtliga nordiska länder. Avsikten var att skapa ett alternativ till medlemskap i EEC – ett slags mini-EEC – med betydligt mer långtgående mål än EFTA. Idén må synas absurd för en nutida läsare, men tilldrog sig vid denna tid stort intresse i debatten. Lyckligtvis kom jag inte att engagera mig i detta projekt. Inom mindre än ett år var tanken politiskt död, bl.a. beroende på att Finland förlorat intresset och att Danmark i stället valde att följa Storbritannien in i EEC.

Mitt forskningsområde, och ämnet för min doktorsavhandling, kom att bli den europeiska integrationen och dess effekter på den svenska ekonomin. Slutet av 1960-talet var en period då Europafrågan åter aktualiserades. Denna gång gällde det konsekvenserna av EEC:s utvidgning och vilka val som stod öppna för Sverige. En utgångspunkt för min studie var att undersöka vilka effekter som kunde beläggas av tullavvecklingen under den dittillsvarande integrationsfasen, den som omfattade tillkomsten av de båda handelsblocken EEC och EFTA.

Det var naturligtvis stimulerande att forska på ett område för vilket det uppenbarligen förelåg ett starkt intresse i den allmänna debatten. Dessvärre försvann frågorna om den europeiska integrationen helt ur debatten så snart det stod klart att något medlemskap inte var aktuellt för svensk del. Frågan om de befarade negativa effekterna av utanförskapet skulle till stor del komma att lösas genom det utvidgade frihandelsområde som bildades av ”rest-EFTA” och EEC. Frågan försvann således ur det mediala rampljuset medan jag ännu hade en stor del av min avhandling kvar att skriva.

Villkoren för att bedriva forskarutbildning var på den tiden ganska annorlunda mot vad som gäller i dag; en nutida doktorand skulle sannolikt ha svårt att känna igen sig. Någon motsvarighet till dagens doktorandtjänster existerade inte. Den unge forskaren var hänvisad till att försörja sig genom att undervisa på grundutbildningen som amanuens eller assistent, vilket givetvis tog avsevärd tid från forskningen. Dagens rikliga utbud av kurser på doktorandnivå fanns inte heller – den litteratur som ingick för licentiatexamen redovisades genom munt-

liga tentamina för professorn.Handledningen vid avhandlingsskrivandet var ofta – men inte alltid – ofullständig eller obefintlig. Det omfattande handledningsarbete som Bentzel lade ned på oss yngre forskare inom tillväxtprojektet framstår härvid som ett undantag.

Under arbetet med doktorsavhandlingen hade jag däremot ingen handledning av någon senior forskare på mitt område, som var internationell handel. Mitt intryck var att många av IUI-forskarna befann sig i samma situation. I stället handledde vi varandra. Vi som arbetade inom området internationell ekonomi – främst Birgitta Swedenborg, Hans-Fredrik Samuelsson, Lennart Ohlsson och jag – kände alltid ett starkt tryck att noggrant läsa och kommentera utkast som lades fram av andra medlemmar av gruppen vid ”mini-seminarier”, vilka åtminstone för mig var mycket givande.

Det ekonometriska arbetet i min licentiatavhandling om kapitalbildningen måste framstå som högeligen primitivt för en nutida läsare – ingen skulle väl numera komma på tanken att presentera enkla OLS-regressioner på tidsseriedata med enbart ett tiotal observationer. En ursäkt är att vi faktiskt var tvungna att beräkna regressionskoefficienterna ”*the hard way*”, genom att för hand summera x-kvadrat, y-kvadrat osv. med hjälp av en elektromekanisk räknemaskin. Beräkningen av koefficienterna i en enkel regression med 20 observationer var därför något av en prestation, för att inte tala om multivariata regressioner.

Övergången till IUI innebar en sensationell förbättring av möjligheterna till databehandling. Datamaterialet överfördes till hålkort av institutets skrivpersonal. IUI hade tillgång till enkel och lätthanterlig programvara för olika statistiska procedurer. Hålkorten transporterades sedan till SCB:s lokaler på Östermalm där datorerna fanns. Visserligen blev materialet oftast utdömt och returnerat följande dag därför att man glömt att sätta ut något tecken -, / eller * – men det hela gav ändå helt andra möjligheter att behandla empiriskt material än vad jag tidigare haft.

Nästan lika viktigt var att man som IUI-forskare hade möjlighet att diskutera sina ekonometriska problem med expertis ”i huset”. Denna rådgivande funktion sköttes under min tid på IUI av Anders Klevmarken. De flesta av oss hade visserligen läst statistik på universitetet, men ofta saknades kunskaperna om praktiska tillämpningar.

En iögonenfallande skillnad i jämförelse med nutida doktorsavhandlingar var att vi vid den tiden ännu skrev dem i form av tjocka böcker – monografier – i stället för artiklar avsedda för facktidskrifter. På sin höjd kunde man försöka sammanfatta de viktigaste resultaten från avhandlingsarbetet i en tidskriftsartikel. Huvuddelen av IUI:s bokproduktion gavs därtill ut på svenska. Detta gällde också de skrifter som blev resultatet av vårt deltagande i det internationella tillväxt-

projektet. Såvitt jag förstod var anledningen till detta att institutets produktion skulle nå ut till en bredare svensk läsekrets än enbart fackekonomerna.

Innan ett IUI-manus sändes till tryckeriet skulle det granskas vid ett slutseminarium, en procedur som författaren inte sällan såg fram emot med en viss bävan. För ändamålet utsågs en grupp bestående av tre till fyra IUI-forskare, vid behov med förstärkning av någon utomstående expert i ämnet, som hade att noggrant plöja igenom manuskriptet från pärm till pärm och inte lämna någon oklarhet eller tveksamhet om metoder eller resultat opåtalad. För att det hela skulle fungera var gruppens deltagare naturligtvis tvungna att avsätta en avsevärd tid för läsning och förberedelser.

Denna grundliga genomgång medförde i de flesta fall en ganska betydande kvalitetsförbättring av produkterna; i varje fall gällde detta i hög grad min egen produktion. Diskussionen och förslagen kunde spänna över ett brett fält – från metodval och analytiska och teoretiska spörsmål till disposition av materialet och allmänna synpunkter på hur man skriver vetenskapliga rapporter.

En fråga som ofta återkom var hur matematiska och andra tekniska avsnitt skulle presenteras. Författarens ståndpunkt var vanligen att matematiken och modellerna borde ges en framträdande plats, eftersom de visade dennes förtrogenhet med litteraturen på området, medan seminariedeltagarna ofta intog en mera kallsinnig attityd, med argumentet att även en sofistikerad teori borde kunna uttryckas verbalt, och att ett övermått av ekvationer motverkade syftet att skriva för en bredare läsekrets. Kompromissen blev därvid ofta att lägga ekvationerna i appendix.

En av de viktiga lärdomar som jag tog med mig från IUI-tiden var den om forskningsmiljöns betydelse. Värdet av att ingå i en grupp forskare med likartade intressen som kan diskutera alla upptänkliga frågor inom området kan knappast överskattas. Men man måste också själv kunna bidra till skapandet av en utvecklande miljö genom att vid behov lägga sitt eget skrivande åt sidan för att ägna tid åt att tränga in i sina kollegors arbeten och efter bästa förmåga bidra till att lösa deras problem. Kanske kan denna lärdom vara relevant även för en nutida doktorand?

REFERENSER

- Lundberg, Lars (1969), *Kapitalbildningen i Sverige 1861–1965*. Licentiatavhandling. Stockholm: IUI.
- Lundberg, Lars (1976), *Handelshinder och handelspolitik. Studier av verkningar på svensk ekonomi*. Doktorsavhandling. Stockholm: IUI.

FÖRFATTARPresentation

Lars Lundberg är född 1937, blev fil.lic. vid Uppsala universitet 1969. Han var forskare vid IUI 1969–72 och 1989–91. Han disputerade på en avhandling om svensk handel och den europeiska integrationen 1976, och tjänstgjorde senare som universitetslektor och docent vid Umeå universitet och SLU. Han har därefter varit verksam som forskare vid FIEF och IUI, adjungerad professor vid Umeå universitet och professor vid Örebro universitet, och som gästforskare bl.a. vid University of Reading och University of Wisconsin. Han har arbetat som konsult åt bl.a. Världsbanken och FAO, skrivit ett flertal expertrapporter för svenska offentliga utredningar, och författat läroböcker i internationell ekonomi. Hans forskningsområden omfattar handels- och näringspolitik, europeisk integration, teknisk utveckling och internationell konkurrenskraft, internationalisering och strukturomvandling samt utbildning och näringsstruktur.